

Остоја Раилић

УДК 271.222(497.11)(497.6PC)(048.83)

DOI 10.7251/SIC2205206R

СИМБОЛИ ВАСКРСА: ЕПИСКОП АТАНАСИЈЕ (ЈЕВТИЋ) И ИСТОРИЈА РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ

(Владика Западноамерички Максим, *Атанасије – један животопис*, Требиње: Манастир Тврдош 2022, стр. 735)

Поводом годишњице упокојења Његовог преосвештенства епископа умировљеног захумско-херцеговачко и приморског господина проф. др Атанасије (Јевтића) из штампе је изашла књига „Атанасије – један животопис“. Књигу је приредио Његово преосвештенство епископ западноамерички проф. др Максим (Васиљевић). Ова публикација представља значајно дело за историју Српске православне цркве, српског народа и историју Републике Српске. Епископ Атанасије рођен је као Зоран Јевтић 26. децембра 1937/8. јануара 1938. године у селу Брдарици код Ваљева од оца Милане и мајке Савке рођене Брисић. Завршио је Богословију Светог Саве у Београду 1958. године заједно у генерацији са (Ристом Радовићем) потоњим епископом банатским и Митрополитом црногорско-приморским блаженопочившим проф. др Амфилохијем (Радовићем). Са њим ће бити нераскидиво везан. Од Богословског факултета преко студија у Атини, боравка на Богословском Институту у Паризу, односа према Косову и Метохији, као сабраћа архијереји (Атанасије је два пута формално-правно наслеђивао Амфилохија – у Епархији банатској и Епархији у Херцеговини), Светог архијерејског Сабора Српске православне цркве и архијереји у

две суседне дијецезе: Митрополији Црногорско-приморској и Епископији захумско-херцеговачкој. Богословски факултет Универзитета у Београду завршио је 1963. године. Докторирао је на Теолошком факултету у Атини 1967. године. У два наврата био је декан Богословског факултета Универзитета у Београду (1980/1981. и 1990/1991. године). Свети архијерејски сабор Српске православне цркве изабрао га је за епископа банатског 1991. а 1992. године за епископа Захумско-херцеговачког и приморског. Епископ Атанасије обележио је више деценија у историји Српске православне цркве и српског народа од друге половине XX и у првим деценијама XXI века. Нешто мало мање од тридесет година нераскидиво су повезано корачали епископ Атанасије (Јевтић) и Република Српска. Може се слободно закључити да је један од најупечатљивијих симбола досадашњих првих тридесет година историје Републике Српске личност и дело епископа Атанасије (Јевтића) захумско-херцеговачког и приморског. Њихов заједнички ход почео је неколико месеци након формирања политичког субјекта српског народа у БиХ који ће од друге половине септембра 1992. године и званично добити име Република Српска. Епископ Атанасије (Јевтић) и Република Српска повезани су симболом суштине Хришћанства – Васкрсом. Васкрс српских идеја на просторима на којима је настала Република Српска поклопио се са Васкрсом живота у Епископији захумско-херцеговачкој након вишедеценијског живота у социјалистичкој Југославији. Република Српска представља Васкрс живота српског народа на овим просторима а име епископа Атанасија (Јевтића) Васкрс живота у Епископији захумско-херцеговачкој и приморској.

Књига „Атанасије – један животопис“ подељена је на десет делова који су „нумерисани“ одговарајућим уводним насловима: „Птица, риба, дете“, „Богаћење грандиозном Византијом“, „*Sous le ciel de Paris*“, „Довољан је само један човек“, „И тада ће им јавно казати“, „Црквена и литургијска обнова која се не може зауставити“, „Куд год да Кренем“, „Брдаричанин у равници“, „Није сламка међу вихорове“, „Умировљени али не и успокојени епископ“. Сваки од десет делова насловљен је посебним насловом испод наведених. Први и други део рашчлањен је на више наслова. Први на: „Де-

тињство Атанасијево (1938-1954)“, „Дани у Богословији (1954-1958) и служење војног рока (1958-1960)“, „Монашење (1960), духовни однос са оцем Јустином Ћелијским и студије теологије (1960-1963)“. Други део на: Боравак на благословеном острву Халка (1964), „Студије у Атини (1964-1968)“. Публикација обилује великим бројем цитата епископа Атанасија тако да у добром делу књиге управо он говори. У свих десет делова књиге текстови су подељени на више подналова. На почетку књиге налази се „Прослов“ (стр. 11-12) а на крају књиге налази се уместо поговора текст под насловом „Запета је наш живот“. У књизи о епископу Атанасију (Јевтићу) налази се велики број фотографија на којима је приказан његов живот од младости до пред упокојење.

У првом делу књиге приказан је животни пут Зорана Јевтића, будућег јеромонаха и епископа Атанасија банатског и захумскохерцеговачког од рођења на Други дан Божића, одрастања у селу Брдарици, школовања у основној школи и нижој реалној гимназији у Драгињу, Шапцу и Дебрецу до смрти његове мајке крајем 1954. године. Претходно је указано на претке Јевтића. Поред лика мајке његов живот у том периоду обележили су одласци у Светотројичин храм на Литургије и слика Другог светског рата када су партизани убили његовог сродника свештеника Милоша Јевтића 1945. године. Као прекретница у овом првом делу публикације истакнути су дани у богословији коју је започео у манастиру Раковици 1954. а завршио у Београду 1958. године. У то време упознао се са Ристом Радовићем из Мораче – потоњим митрополитом Амфилохијем као и са оцем Јустином (Поповића). Тада су професори у Богословији „Светог Саве“ били каснији архијереји Српске православне цркве: Јован (Велимировић), Владислав (Митровић), Стефан (Боца), Николај (Мрђа). Војни рок служио је у Подгорици и на Косову и Метохији. Зоран Јевтић замонашен је 3. децембра 1960. године у манастиру Пустиња код Ваљева добивши име Атанасије који је 1961. године рукоположен за јерођакон а 1963. године за јеромонаха. Након дипломирања на Богословском факултету у Београду Атанасије је боравио на Теолошкој академији на острву Халки 1964. године. Потом је боравио на докторским студијама у Атини одбранивши доктор-

ску дисертацију „Еклисиологија Светог Апостола Павла по Светом Златоусту“ 1967. године. Јеромонах Атанасије провео је непуне четири године у Паризу (1968-1972) на Богословском Институту Светог Сергија. У Свету земљу путовао је 1972. године.

Ново поглавље за јеромонаха Атанасија (Јевтића) започело је по повратку у Југославију 1972. године и трајаће до избора, хиротоније и устоличења за архијереја Српске православне цркве. На Богословском факултету предавао је Патрологију али повремено и друге предмете: Историју Хришћанске Цркве, Историју Српске Цркве, Хришћанску Етику и Црквено право. Поред тога што је два пута биран за декана Богословског факултета изабран је 2015. године за професора емеритуса Универзитета у Београду. Приликом другог боравка на месту декана Атанасије је покренуо иницијативу да се преко Светог архијерејског Синода покрене процес дијалога са надлежним властима око повратка Богословског факултета у састав Универзитета у Београду, чији је један од оснивача била ова високошколска установа Српске православне цркве. Поред рада на Богословском факултету делатност јеромонаха Атанасија у овом периоду остала је забележена и на друштвеном пољу. Јеромонах Атанасије врло директно и крајње аргументовано критиковао је владајући једнопартијски режим у Југославији. Остала су забележена његова предавања у Дому омладине и циклус одржаних предавања у Патријаршији. Својеврсни раритет представља предавање јеромонаха др Атанасија (Јевтића) и јеромонаха др Иринеја (Буловића) у једној дискотеци у Београду крајем 1985. године. Атанасије јеромонах писао је о стратиштима српског народа и посећивао их. Незаобилазни су били одласци у манастир Ћелије код архимандрита Јустина (Поповића) све до његове смрти на Благовести 25. марта/7. априла 1979. године. Служењем у манастиру Ваведење на Сењаку у Београду од 1972. до 1991. године јеромонах Атанасије могао је да уочи две погрешно успостављене праксе: народ који није олитургисан – те је позивао народ на причешћивање а затим на појаву неодговарања појањем народа на Литургији. Посебно поглавље у животу Атанасија (Јевтића) представља његова посвећеност Косову и Метохији. Два документа и неколико књига и више

текстова ту се посебно издвајају: „Апел за заштиту Српског живља и његових светиња на Косову“ на Велики петак априла 1982. са 21 потписником и „Петиција“ из децембра 1985. године. Након првонаведеног документа државне власти окарактерисале су акт као непријатељску делатност а као главне кривце означиле епископа Павла (Стојечевића) рашко-призренског и јеромонахе Атанасија (Јевтића) и Амфилохија (Радовића). Атанасијева књига „Од Косова до Јадовна“ објављена је први пут 1983. године. Са епископом Павлом, потоњим архиепископом пећким митрополитом београдско-карловачким и патријархом српским јеромонах Атанасије радио је на књизи „Задужбине Косова“ која је објављена 1987. године у Љубљани. У раду на овој књизи учешће су узели академици Радован Самарџић и Димитрије Богдановић. Поред Косова и Метохије Атанасије (Јевтић) имао је јасно изграђену свет о страдању српског народа у Другом светском рату и њиховим стратиштима а посебно Јадовну и Јасеновцу. Јеромонах Атанасије био је директни учесник бројних важних догађаја из историје Српске православне цркве и српског народа. Узео је учешће у преносу моштију Светог кнеза Лазара и говорио је тим поводом у Ваљево 1988. и Грачаница 1989. године. Управо су Павле, Атанасије и Амфилохије били главни актери који су радили на превазилажењу тзв. „Америчког раскола“. Након избора на заседању Светог архијерејског сабора Српске православне цркве за епископа банатског хиротонисан је и устоличен на Ивањдан 1991. године наследивши на тој катедри Амфилохија (Радовића) који је изабран за Митрополита црногорско-приморског. Антологијски је интервју епископа банатског и професора Богословског факултета у Београду др Атанасија (Јевтића) у емисији „Интервју гледалаца“ на телевизији Студију Б од 12. марта 1992. године дат новинару Зорану Остојићу.

Први прави директни додир са простором где ће након распада СФР Југославије и проблема у СР БиХ настати политички субјект српског народа који ће у другој половини девог месеца 1992. године добити име Република Српска започео је избором дотадашњег епископа банатског др Атанасија (Јевтића) за епископа захумско-херцеговачког. Тако почиње нераскидива веза епископа Атанасија (Јевтића) и Републике Српске. Исто-

рија Републике Српске непроцењиво је обогаћена личношћу и делом овог архијереја Епископије захумско-херцеговачке и приморске Српске православне цркве. За епископа у Херцеговини владика Атанасије изабран је на заседању Светог архијерејског сабора Српске православне цркве у мају 1992. године. Занимљиво је да је и на тој катедри формално-правно наследио Амфилохија (Радовића). Сабор је умировио оболелог митрополита Владислава (Митровића) дабробосанског који је био вишедеценијски администратор Епархије захумско-херцеговачке, а за администратора поставио митрополита Амфилохија. Свети архијерејски Сабор је потом изабрао др Атанасија (Јевтића) епископа банатског за епископа захумско-херцеговачког. У ратом захваћену Херцеговину нови епископ захумско-херцеговачки др Атанасије (Јевтић) дошао је већ почетком јуна 1992. године. Услед ратних збивања устоличење је уместо у Мостару обављено у Саборном храму Преображења Господњег у Требињу на Видовдан 15/28. јуна 1992. године. Свету архијерејску литургију служио је Митрополит Амфилохије уз саслужење следећих архијереја: Никанора, Хризостома, Јустина и новоизабраног архијереја Епархије захумско-херцеговачке. У трон епископа захумско-херцеговачких епископа Атанасија увео је митрополит Амфилохије. Од доласка у манастир Тврдош почетком јуна до устоличења на Видовдан 1992. године епископ Атанасије обишао је: Попово поље, Билећу, Гацко, Невесиње, Љубиње, Благај, Борачко језеро а преко шуме успео је да дође до манастира Житомислића који је већ био оштећен. Претходно је епископ Атанасије у манастиру Острогу замонашио два Младена - Дурића и Пурића давши им имена Григорије и Јован од којих је први постао његов наследник на катедри епископа захумско-херцеговачких, а потом архијереј Епископије диселдорфске и немачке а други дугогодишњи игуман острошки, а потом викарни епископ диоклијски и кратко епископ нишки. Манастир Успења Пресвете Богородице Тврдош постао је поново седиште Епископије захумско-херцеговачке. Епископ Атанасије упутио је три апела генералном секретару ОУН-а преко Његове светости Патријарха српског господина Павла у лето и јесен 1992. године (6. јула, 7. августа и 24. октобра). У јуну 1992. године писао је о злочину над Србима у селу Брадина

код Коњица 26. и 27. маја 1992. године. Захваљујући епископу Атанасију остало је сећање на Жарка Куљанина. У апелу од краја октобра 1992. године навео је да су Саборни храм Свете Тројице у Мостару, Епископски двор, манастир Житомислић и други верски објекти порушени. Делатношћу епископа Атанасија оправдане су његове речи „Знао сам где долазим и на шта долазим“. У историји Републике Српске остаће забележена његова беседа на прослави Крсне славе Војске Републике Српске у Романијској Лазарици на Сокоцу 1994. године. Често је говорио као историчар аргументујући своје тврдње о праву српског народа на одбрану својих огњишта. Епископ је био са народом и војском и приликом Прве митровданске битке 1992. године. Мишљење епископа Атанасија о рату је било да се не ради о верском сукобу јер су га углавном повели безбожници. Сматрао је да је тај рат последица комунизма. При том није игнорисао да има верских елемената у сукобу. Међутим, по мишљењу епископа Атанасија главни кривац био је комунизам.

Крајем 1993. године на иницијативу епископа Атанасија основан је часопис Епархије захумско-херцеговачке „Видослов“. У том листу епископ Атанасије објавио је више текстова у којима је оставио своје сведочење о догађајима из Одбрамбено-отаџбинског рата. Одбијање Плана Контакт групе није прошло без констатације епископа Атанасија који је на заседању Народне скупштине Републике Српске у јулу 1994. године нагласио да Српска православна црква не може прихватити „десетковање српског народа“. Епископ Атанасије није се либио да укаже руководству Републике Српске свој јасан став по актуелним питањима. У писму председнику Републике Српске у септембру 1994. године указао је на запостављеност Српске Херцеговине. Са Митрополитом Амфилохијем био је сведок пада Западне Славније и колоне избеглица у мају 1995. године код Градишке. Од министра вера у Влади Републике Српске 8. јула 1995. године молио је да посредује код надлежних хрватских власти да му као надлежном епархијском архијереју омогуће да након три године спречавања посети манастир Завалу у Поповом пољу. Епископ Атанасије (Јевтић) био је сведок и хроничар страдања Српске православне цркве и српског народа

за време Одбрамбено-отаџбинског рата као и активан учесник догађаја у скоро првих тридесет година историје Републике Српске. Епископ је оби-лазио рањенике, борце и настојао да у границама већим од својих мо-гућности пружи хуманитарну помоћ која је многим била неопходна за време Одбрамбено-отаџбинског рата а и у послератном периоду. Овај архијереј Епископије захумско-херцеговачке један је од најзаслужнијих за долазак хуманитарне помоћи првенствено из Грчке. Од 1994. до 1996. године многобројна деца су захваљујући епископу Атанасију били у мо-гућности да бораве у Грчкој. Епископ Атанасије лично је узимао учешће у конвојима хуманитарне помоћи. Крајем октобра 1993. године боравио је у Солуну. Уз помоћ УНПРОФОР-а епископ Атанасије био је на рушевина-ма Саборног храма Свете Тројице и Епископског двора у Мостару 21. јула 1994. године. Значајан догађај у историји Републике Српске несумњиво је почетак рада Духовне академије Светог Василија Острошког у Фочи у јесен 1994. године. За њеног првог ректора - декана изабран је епископ Атанасије (Јевтић) који је ту функцију обављао четири године. Значајан утицај епископа Атанасија био је на одлуку Светог архијерејског сабора Српске православне цркве са Ванредног заседања у Београду 21. и 22. де-цембра 1995. године. У саборском саопштењу у односу према потпису Ње-гове светости Патријарха српског у Добановцима од 29. августа 1995. го-дине стоји да Сабор његов потпис на документ из Добановаца у контексту новонасталих дешавања сматра „неважећим и за Цркву необавезујућим, ограђујући се од његових последица“. Активан судионик историје Републи-ке Српске епископ Атанасије био је и након потписивања Општег оквирног споразума за мир у Босни и Херцеговини. О последицама тог споразума епископ захумско-херцеговачки говорио је приликом откривања моштију Симеона Дајбапског у манастиру Дајбабе 1996. године. Следеће, 1997. го-дине писао је председнику САД-а Билу Клинтону. Посебно треба поменути документ које је епископ и свештенство Епархије захумско-херцеговачке и приморске упутило политичком руководству Републике Српске када је дошло до њиховог размимоилажења 1997. године. Велику симболику има догађај доношења моштију Светог Василија Острошког у Херцеговини

10. и 11. маја 1996. године као и епископов говор том приликом. У исту раван може се ставити дочек иконе Богородице Тројеручице 1998. године. Епископ Атанасије доживео је повреду вратних пршљенова почетком децембра 1998. године. Игуман Тврдошки јеромонах Григорије изабран је за викарног епископа хумског а епископ Атанасије отишао је да помогне страдалним Цркви и народу на Косову и Метохији. На јесењем заседању Свети архијерејски сабор Српске православне цркве 1999. године на лични захтев из здравствених разлога умировио је епископа Атанасија а за новог епископа Епархије захумско-херцеговачке и приморске изабрао до-тадашњег викарног епископа хумског Григорија (Дурића). Након седам година на трону архијереја захумско-херцеговачких и приморских епископ Атанасије провео је више од две деценије као умировљени епископ. Његова улога и значај у историји Српске православне цркве, српског народа и историји Републике Српске није била ништа мањег интензитета.

Након боравка у Светој земљи од 2001. до 2002. године епископ Атанасије опслуживао је Епархију жичку од маја 2002. до јуна 2003. као испомоћ оболелом епископу Стефану (Боци) по чијој смрти је био мјестобљуститељ Епархије жичке. Сведок је Мартовског погрома на Косову и Метохији. Значајан датум у животу епископа Атанасија, Српске православне цркве и српског народа представља канонизација архимандрита Јустина Ћелијског. Епископ Атанасије био је активан учесник Светог и великог Критског сабора 2016. године. У пандемији вируса Сарс Ков 2 Српска православна црква остала је без свог предстојатеља Патријарха Иринеја и тројице архијереја: епископа Милутина ваљевског, митрополита Амфилохија црногорско-приморског и епископа умировљеног Атанасија херцеговачког. Након Амфилохијеве смрти Атанасије се обратио некадашњем Епископу Артемију, Марку Радосављевићу да се врати у крило Цркве. Последње обраћања овог архијереја Српске православне цркве било је оно из болнице у Требињу када је упутио речи новоизабраном архиепископу пећком, Митрополиту београдско-карловачком и Патријарху српском господину проф. др Порфирију (Перићу). Неколико дана након тога епископ Атанасије (Јевтић) преминуо је у болници у Требињу (4. марта) а сахрањен

је у црквници Васкрсења Христовог на гробљу манастира Тврдош 6. марта 2021. године.

Књига о епископу Атанасију у којој у значајној мери говори кроз бројне цитате управо сам епископ Атанасије представља значајну публикацију за проучавање историје Републике Српске. Епископ Атанасије оставио је трага на више поља делатности у историји Републике Српске. Примарно као архијереј Епархије захумско-херцеговачке чија територија се у највећем делу, поред Федерације БиХ, Црне Горе и Хрватске, налази на простору Републике Српске. Потом као професор и ректор-декан Духовне академије у Фочи. Незаобилазан сегмент истраживања су његова поља научне делатности. Са поносом се може констатовати да је на простору Републике Српске скоро три деценије деловао један од највећих великана теолошке мисли православља и хришћанства друге половине XX и прве две деценије XXI века. Имајући у виду процес стварања и одбране Републике Српске са посебним акцентом на период Одбрамбено-отаџбинског рата можемо констатовати да је упечатљива улога епископа Атанасија и на том пољу. Самим тим имао је обавезу и потребу да буде у контакту и односу са институцијама, органима и представницима власти Републике Српске. Посебно поље истраживања била би активност овог архијереја Српске православне цркве око прикупљања помоћи за потребите у Републици Српској али и хришћански однос који је овај епископ примењивао према припадницима других народа и вера на територији своје дијецезе. Утицај епископа Атанасија на поједине догађаје и процесе који су се збили у историји Републике Српске врло је уочљив. Епископ се кад је год било потребе јавно оглашавао настојећи да изнесе јасан и аргументован став. Надамо се да ће његова многострана делатност у историји Републике Српске бити подстрек за даља истраживања. Било би добро када би се у догледно време организовао научни скуп са темом о значају, улози и доприносу епископа Атанасија (Јевтића) у историји Републике Српске.